

**РЕПЕРТОАР ВОКАЛНИХ ЕТНО АНСАМБАЛА У РЕПУБЛИЦИ
СРПСКОЈ И БРЧКО ДИСТРИКТУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

**REPERTOIRE OF VOCAL ETHNO ENSEMBLES IN THE REPUBLIC OF
SRPSKA AND BRČKO DISTRICT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Драгица ПАНИЋ КАШАНСКИ • Dragica PANIĆ KAŠANSKI

Академија умјетности, Одсјек за музикологију и етномузикологију,
Универзитет у Бањој Луци, Босна и Херцеговина
Academy of Arts, Department of Musicology and Ethnomusicology,
University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
dragica.panic-kasanski@au.aubl.org

САЖЕТАК

У другој деценији 21. вијека Република Српска и Брчко дистрикт слиједе Србију у којој је већ заживјела пракса извођења архаичног, нетемперованог сеоског вишегласја у градовима од стране вокалних етно група. Скоро двије деценије су групе настојале да њихов репертоар садржи традиционалне пјесме које припадају српском културном простору. Пјевачи и водитељи етно група су очување баштине сматрали својом мисијом. Временом репертоар етно група осим пјесама српског културног простора проширио се и на балкански. Тако данашње етно групе уче и изводе пјесме и из других крајева уколико су медијски популарне, а на неки начин су пласиране као „етно“. Овај рад се бави очувањем музичке баштине сагледавајући репертоар пјевачких /

ABSTRACT

At the beginning of 21st century, Republic of Srpska and Brčko District follow the steps of Serbia where the practice of performing archaic, untempered rural multipart singing has already developed. It was performed by vocal ethnic groups in towns all around the country. For almost whole two decades, these groups have made an effort to make their repertoire contain traditional songs that belong to the territory of Serbian heritage and culture. Singers and leaders of ethnic groups considered the preservation of heritage as their mission. As the time passed by, the repertoire of ethnic groups, in addition to songs from the territory of Serbian heritage and culture, expanded to include the songs from the Balkans as well. Thus today's ethno groups learn and perform songs from other regions as well if they are popular in the media, and in some way they are marketed as

етно група из Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ. Такође, трага за разлозима који су помјерили фокус са извођења пјесамa српског културног простора, на балкански и панонски и настоји одговорити на питања: Да ли се на овај начин доприноси развоју сценске умјетности или очувању елемената нематеријалног културног наслеђа или је ријеч о акултурацији?

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ

музичка пракса; музичка баштина; сценска умјетност; вишегласно пјевање, акултурација;

УВОД

Од деведесетих година двадесетог вијека до данас напјеви са карактеристичним секундним интервалом као консонантом нашли су се у градовима, изван динарских простора којима припадају (Панић Кашански, 2003: 518). Ова појава је схваћена као спонтан одговор на вишедеценијски развој догађаја од Другог свјетског рата до деведесетих година двадесетог вијека кад се распада Југославија и воде се отаџбински ратови. Кулминација психолошких притисака и економске биједи учинили су да дио српског друштва осјети потребу за хомогенизацијом и самопреиспитивањем (Јовановић, 2003: 542). На етномузиколошком научном скупу посвећеном професору Драгославу Девићу 2001. године у Београду расправљало се и о културолошком феномену заинтересованости град-

“ethno”. This project deals with the preservation of musical heritage by looking at the repertoire of ethno groups from Republic of Srpska and Brčko District. Also, it searches for reasons that shifted the focus from performing songs from the territory of Serbian heritage and culture to the territory of Balkan and Pannonian culture. It also aims to answer these questions: Does this contribute to the development of performing arts or preservation of elements of intangible cultural heritage or is it just acculturation?

KEY WORDS

music practice; music heritage; performing arts; multipart singing; acculturation;

INTRODUCTION

From the nineties of the last century until today, chants with a characteristic second interval as a consonant were found in cities, outside the Dinaric areas to which they belong. (Панић Кашански, 2003: 518) This phenomenon was understood as a spontaneous response to the decades-long development of events from the Second World War to the nineties of the twentieth century, when Yugoslavia was disintegrating and homeland wars were being waged. The culmination of psychological pressures and economic misery made a part of Serbian society feel the need for homogenization and self-examination. (Јовановић, 2003: 542). At the ethnomusicological scientific meeting dedicated to Professor Dragoslav Dević in 2001 in Belgrade, the cultural phenomenon of the interest of the city's youth and the educated population in learning and

ске омладине и образованог слоја становништва за учење и извођење сеоских пјесама Срба из динарских крајева, али и других крајева српског културног простора. Константована је упадљива чињеница да већи интерес за традиционалне сеоске пјесме није постојао осамдесетих година двадесетог вијека, док се у последњој деценији уочава чак и спремност градске публике да прихвати ову врсту музике (Јовановић, 2003: 542). Том приликом одговарајући на питање: Које је секунда данас лепа? разматрано је: ко, када, како и зашто пјева напјеве старијег сеоског стила. Константовано је да су то пјевачке групе (групе пјеваче) класификоване према музичкој пракси, начину и циљевима дјеловања на: носиоце, чуваре, аматере и професионалце. (Панић Кашански, 2003: 519). *Носиоци* традиционалне музике пјевају своју локалну музику за заједницу и у заједници у којој живе, *чувари* пјевају локални репертоар за публику и за себе, *аматери* имају шири репертоар научен за публику, а *професионалци* су она категорија из које ће се развити етно групе, како у Србији тако и у Републици Српској. „Професионалци су групе млађих градских пјевача које на основу теренско-документарне грађе темељно и студиозно уче и представљају сеоски репертоар... У погледу избора репертоара, ове групе су потпуно слободне: традиционална сеоска музика је широк појам и обухвата све сеоске напјеве са свих простора. Па чак и кад се ограничи на извођење само српског традиционалног репертоара... јер је Срба било и има их и изван Србије, у Босни, Херцеговини, Лици, Кордуну, Банији,

performing village songs of Serbs from the Dinaric region, but also from other parts of the Serbian cultural space, was also discussed. It is a striking fact that there was no greater interest in traditional village songs in the eighties of the twentieth century, while in the last decade, even the readiness of the urban audience to accept this type of music can be observed (Јовановић, 2003: 542). On that occasion, answering the question: To whom a second is beautiful today? it was considered: who, when, how and why sings songs of the older country style. It was established that these are singing groups (groups of singers) classified according to musical practice, method and goals of action into: bearers, guardians, amateurs and professionals. (Панић Кашански, 2003: 519). The *bearers* of traditional music sing their local music for the community and in the community in which they live, the *guards* sing the local repertoire for the audience and for themselves, *amateurs* have a wider repertoire learned for the audience, and *professionals* are the category from which ethnic groups will develop, in Serbia as well as in the Republic of Srpska.

"Professionals are groups of younger urban singers who, on the basis of field-documentary materials, thoroughly and studiously study and present the village repertoire... In terms of the choice of repertoire, these groups are completely free: traditional village music is a broad term and includes all village chants from all areas. And even when they limit themselves to performing only the Serbian traditional repertoire... because there were and are Serbs outside of Serbia, in Bosnia, Herzegovina, Lika, Kordun, Bania,

Далматинској Загори, Истри, Црној Гори, Македонији, сусједним земљама и далеким преокеанским предјелима“ (Панић Кашански, 2003: 524)

Dalmatian Zagora, Istria, Montenegro, Macedonia, neighboring countries and distant overseas regions" (Панић Кашански, 2003: 524).

Слика 1: Пјевачка група Смјера за музикологију и етномузикологију Академије умјетности Универзитета у Бањој Луци
Picture 1: Singing group of the Department of Musicology and Ethnomusicology of the Academy of Arts, University of Banja Luka

Ја посади жуте дуње

Церик (Брчко), 1956.
ФАЗМ

♩ = 60

глас

Ла по - са - ди, А - но. (хо) ја по - са - ди ду - шо (и)

глас

5

ја по - са - ди и - ме мо - (хо) је (и) жу - те ли - му - но (хо) - вс(ј).

Слика 2: Примјер старијег сеоског пјевања, Снимио и транскрибовао Цвјетко Рихтман, Фолклорни архив Земаљског музеја Сарајево
Picture 2: An example of an ancient village song, Recorded and transcribed by Cvjetko Rihtman, Folklore Archives of the National Museum Sarajevo

Кад се једном прекорачи локални простор, чак и онда кад је тај простор омеђен етнички, културолошки, конфесионално, очекивано је да се појаве нови услови и утицаји и преображаји, а степен промјена ће се видјети у репертоару. Искорак у друге земље гдје живе Срби са другим народима открива да они пјевају другачијим музичким дијалектом, што може бити велики изазов за љубитеље традиције.

РАЗЛИКЕ И СЛИЧНОСТИ: ЕТНО И ПЈЕВАЧКЕ ГРУПЕ

Појмови *пјевачка група* и *етно група* немају исто значење. Заправо, најтачније би било рећи да свака етно група јесте и пјевачка група, али да није свака пјевачка група етно група. Анализом неколико малих ансамбала које броје од три до осам извођача, а називају се пјевачким или етно групама могле су се уочити одређене карактеристике. Пјевачке групе су вокалне, а етно групе могу бити вокалне или чешће вокално-инструменталне. Донедавно појмови нису били јасно искристалисани јер су и саме групе током усвајања различитог репертоара мијењале извођачки курс па од вокалних и локалних претварале се у вокално-инструменталне и поп групе, етно цез групе познате на ширем простору, управо због разноврсног и широко примјенљивог репертоара. Такав је примјер је Етно група Ива из Добоја. Основана је 2004. године у Добоју као вокално-инструментални ансамбл. Име је добила по љековитој трави *ива* (lat. *teucrium montanum*) која расте на оближњој планини Озрен. Идејни творац и умјетнички руководилац је др Саша Павловић. На

Once the local area is exceeded, even when that space is limited ethnically, culturally, and confessionally, it is expected that new conditions and influences and transformations will appear, and the degree of change will be seen in the repertoire. Stepping into other countries where Serbs live with other nations reveals that they sing in a different musical dialect, which can be a great challenge for lovers of tradition.

DIFFERENCES AND SIMILARITIES: ETHNO AND SINGING GROUPS

The term *singing group* and *ethno group* do not have the same meaning. In fact, it would be most accurate to say that every ethnic group is also a singing group, but not every singing group is an ethnic group. By analyzing several small ensembles that number from three to eight performers, and are called singing or ethnic groups, certain characteristics could be observed. Singing groups are vocal, and ethnic groups can be vocal or more often vocal-instrumental. Until recently, the concepts were not clearly crystallized because the groups themselves changed their performance course during the adoption of different repertoires, turning from vocal and local groups into vocal-instrumental and pop groups, ethno-jazz groups known in a wider area, precisely because of their diverse and widely applicable repertoire. Such an example is the Iva ethnic group from Doboje. It was founded in 2004 in Doboje as a vocal-instrumental ensemble. It got its name from the medicinal herb *yarrow* (lat. *teucrium montanum*) that grows on the nearby Ozren mountain. The

почетку рада група је имала за циљ очување традиционалних српских пјесама, међутим убрзо се профилише управо као етно група која традиционалне напјеве укршта са модерним аранжманима, а затим и другим музичким жанровима те тако постаје представник новог музичког жанра познатог под називом *world music (ethno fusion)*. На репертоару етно групе „Ива“ су ауторске нумере инспирисане вокалном и вокално-инструменталном српском народном и духовном музиком, али и традиционалном музиком других народа са простора Балкана. Етно група „Ива“ је одржала велики број цјеловечерњих концерата и наступа на разним манифестацијама, свечаним академијама, хуманитарним концертима у земљи и иностранству. Поред концерата, *Ива* је више пута учествовала на међународним такмичењима из области традиционалне музике где је освајала највише награде и признања. Значајно је издвојити и да је цјеловечерњим концертима отворила међународне цез фестивале – *Нишвил 2015* и *Зеленковац 2016*. Такође, *Ива* је и организатор и реализатор вишегодишњих пројеката из области културе „Етно Фјужн Прело“ и „Музички караван“. Први носач звука под називом *Трава ива од мртва прави жива* објављен је у издању Музичке продукције Радио Телевизије Републике Српске. На путу од ревитализације традиционалне пјесме до домена комерцијалне музике „Ива“ је постала један од главних амбасадора културе града Добоја, и један од водећих музичких ансамбала у области музичког жанра *етно фјужн (ethno fusion)* у Републици Српској.

creator and artistic director is Dr. Saša Pavlović. At the beginning of the group's work, the aim was to preserve traditional Serbian songs, but soon it profiled itself as an ethnic group that crosses traditional songs with modern arrangements, and then with other musical genres, thus becoming a representative of a new musical genre known as *world music (ethno fusion)*. The repertoire of the ethno group "Iva" includes original tracks inspired by vocal and vocal-instrumental Serbian folk and spiritual music, as well as traditional music of other peoples from the Balkans. Ethno group "Iva" held a large number of all-night concerts and performances at various events, ceremonial academies, humanitarian concerts in the country and abroad. In addition to concerts, *Iva* participated several times in international competitions in the field of traditional music, where she won the highest prizes and awards. It is important to mention that she opened the international jazz festivals *Nišvil 2015* and *Zelenkovac 2016* with all-night concerts. Also, *Iva* is the organizer and implementer of multi-year cultural projects "Ethno Fusion Prelo" and "Music Caravan". The first sound carrier called *Iva's Grass from dead makes alive* was published by the Music Production of Radio Television of Republika Srpska. On the way from the revitalization of traditional song to the domain of commercial music, "Iva" became one of the main ambassadors of the culture of the city of Doboj, and one of the leading musical ensembles in the ethno-fusion music genre in the Republic of Srpska.

За разлику од ове етно групе пјевачке групе које је основала др Д. Панић Кашански (Пјевачка група Академије умјетности) Бања Лука и Пјевачка група СПКД Просвјета „Вијенац“ задржале су се у оквиру традиционалног репертоара српског културног простора. То су групе које имају велики број чланова и промјенљив састав због смјене генерација, али зато дјелују као расадник нових медијатора који оснивају друге пјевачке групе.

In contrast to this ethnic group, the singing groups founded by Dr. D. Panić Kašanski (Singing group of the Academy of Arts) Banja Luka and The singing group SPKD Prosvjeta "Vijenac" remained within the traditional repertoire of the Serbian cultural space. These are groups that have a large number of members and a changing composition due to the change of generations, but that is why they act as a nursery for new mediators who establish other singing groups.

Слика бр.3. Пјевачка група „Вијенац“ СПКД Просвјета Брчко
Picture 3: Singing group "Vijenac" SPKD Prosvjeta Brčko

УСТАЉЕНИ И ПРОМЈЕНЉИВИ ДИО РЕПЕРТОАРА

Неотрадиционални приступ учењу и предаји песама у Србији се одвијао ванинституционално и институционално (Јовановић, 2019). Дјеловање Сање Ранковић, Јелене Јовановић, Драгице Панић Кашански у Београду, Новом Саду и Кикинди крајем 20. и почетком 21. вијека створен је значајан

ESTABLISHED AND CHANGING PART OF THE REPERTORY

The neo-traditional approach to learning and teaching songs in Serbia took place extra-institutionally and institutionally (Јовановић, 2019). Influence of Sanja Ranković, Jelena Jovanović, Dragica Panić Kašanski in Belgrade, Novi Sad and Kikinda in the late 20th and early 21st centuries created a significant repertoire.

репертоар, пјевање се учило у средњим школама као предмет, потом и на академијама, а у Кикинди у оквиру Етнокампа током двадесет година је група етнокампа размјењивала репертоар научен у на овим академијама и у Бањој Луци. Тако се створио и значајан број заједничких пјесама које представљају стални, почетни, подразумевијевани репертоар. Ученици ових пионира наставили су да одржавају тај репертоар и проширују га. ВЕФ, Вокални фестивал младих у Неготину још више је допринијео проширивању репертоара јер су предавачи увели и бугарске и влашке пјесме у програм радионица. Слично је и са радионицама које се одвијају у оквиру ФЕНОКА и Етнокампа у Кикинди.

У Републици Српској етно групе за разлику од пјевачких група пјевају и музику других народа и ширег етно-географског простора – балканску и панонску. Ове групе познају већи број модела старијег и новијег сеоског пјевања, као и градске и црквене пјесме, али и ауторске пјесме инспирисане традицијом. Етно групе у Републици Српској и Брчко дистрикту често не знају основне и карактеристичне облике краја у којем дјелују, али познају и изводе мелодије српских историјских простора (Косово, Метохија, Кордун, Лика, Банија, Славонија...) који су након ратних сукоба остали са минималним бројем српског становништва. Заједнички репертоар свих пјевачких и етно група је неколико пјесама: *Густа ми магла паднала*, *Заспо ми је драги на зеленој трави* (бордун), *Прели прело мило до милога*, *Пјева лола одјекује гора*,

Singing was taught in secondary schools as a subject, then in academies. In Kikinda, for twenty years, a group of ethnocamps exchanged the repertoire learned in the academies, including Banja Luka. This is how a significant number of common songs were created, which represent a constant, initial, implied repertoire. Students of these pioneers continued to maintain that repertoire and expand it. VEF, the Youth Vocal Festival in Negotin contributed even more to the expansion of the repertoire because the lecturers introduced Bulgarian and Wallachian songs into the workshop program. It is similar with the workshops that take place within FENOK and Ethnocamp in Kikinda.

Ethno groups in Republika Srpska and Brčko District often do not know the basic and characteristic forms of the region in which they operate, but they know and perform the melodies of Serbian historical areas (Kosovo, Metohija, Kordun, Lika, Banija, Slavonia...) that remained after the war conflicts with a minimal number of Serbian population. The common repertoire of all singing and ethnic groups is a few songs: *Gusta mi magla padnala*, *Zaspo mi je dragi na zelenoj travi* (bordun), *Preli prelo mило do miloga*, *Pjeva lola odjekuje gora*, *Sinoć sjala jedna zvijezda mala*, *Nas tri seje zapjevati znamo* (on the bass). These are songs of simple forms with bordun, lying tone and songs of homophonic style ending in the interval of a fifth. Songs like example no. 2, which represents village polyphony, is sung only by rare connoisseurs who learn such songs

Синоћ сјала једна звијезда мала, Нас три сеје запјевати знамо (на бас). Ово су пјесме једноставних облика са бордуном, лежећим тоном и пјесме хомофоног стила са завршетком у интервалу квинте. Пјесме попут примјера бр. 2 који представља сеоску полифонију пјевају само ријетки познаваоци који такве пјесме уче по нотним и тонским записима уз помоћ етномузиколога. Овакве и сличне пјесме у свом репертоару имају студенти Академије умјетности и Пјевачка група „Вијенац“ из Брчког.

Међу усвојеним пјесмама из сусједних земаља је нарочито популарна пјесма *Малка мома* која је постала популарна у извођењу Нели Андрееве и хора Филип Кутев. То није једина бугарска пјесма коју су усвојиле пјевачке групе из Републике Српске, нарочито оне чије су чланице имале прилику да присуствују пјевачким радионицама Биље Крстић, још једног пјевача који има велики утицај на репертоар пјевачких и етно група.

ЗАКЉУЧЦИ

Сагледавајући репертоар пјевачких/етно група из Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ јасно је да се музичка баштина чува директно или индиректно, односно копирањем или варирањем наслијеђеног. То су паралелни процеси који су познати као фактори који формирају традицију. Помијерање фокуса са извођења пјесама српског културног простора, на балкански и панонски је питање којим се треба бавити дуго и детаљно да би се овај процес и

by notation and tonal notation with the help of ethnomusicologists. Students of the Academy of Arts and the singing group "Vijenac" from Brčko have these and similar songs in their repertoire.

Among the adopted songs from neighboring countries, it is particularly popular song *Malka toma*, which became popular when performed by Neli Andreeva and the Filip Kutev choir. It is not the only Bulgarian song adopted by singing groups from Republika Srpska, especially those whose members had the opportunity to attend the singing workshops of Bilja Krstić, another singer who has a great influence on the repertoire of singing and ethnic groups.

CONCLUSIONS

Looking at the repertoire of singing/ethno groups from Republika Srpska and Brčko District of Bosnia and Herzegovina, it is clear that musical heritage is preserved directly or indirectly, i.e. by copying or varying the inherited. These are parallel processes known as tradition-forming factors. Shifting the focus from the performance of songs from the Serbian cultural area to the Balkan and Pannonian is an issue that needs to be dealt with at length and in detail in order to understand this

разумио, а не само констатовао. За коначно сагледавање разлога је још рано, Још се нису стабилизовали ни термини везани за одређене појмове, што упућује на богату праксу која се још развија.

О терминолошким недоумицама свједочи и захтјевно дефинисање појма *етно музика*. Овај појам се у другој половини двадесетог вијека поистовјећивао са традиционалном, фолклорном, аутентичном, народном, односно завичајном, изворном музиком одређеног краја или народа. Заправо, био је замјена за назив *народна музика* који је претходно такође обухватао лепезу жанрова који су у некој вези са музиком јужнословенских народа. Међутим, већ двије деценије појам етно музика означава вид фолклоризма, односно вид традиционалне, фолклорне музике „из друге руке“. То иде у прилог. Нпр. када пјесму са Змијања пјева локално становништво у оквиру својих обреда или обичаја годишњег или животног циклуса то је традиционална или фолклорна музика, а кад исто то изводи група студената, ученика, чланова Културно-умјетничког друштва или посебно формирана група, ради се о виду фолклоризма и то је етно музика. Овај културни феномен последњих деценија двадесетог вијека представља медијум путем којег људи изражавају идеје о себи, другима, свакодневици, свијету у којем живе, култури, идентитетима. Етно музика сагледана дијакхронијски налази се између традиционалне музике и претходи музици свијета (world music) у којој се преламају глобални феномени у контакту са локалном средином. Границе између

process and not just state it. It is still too early for a final assessment of the reasons, the terms related to certain terms have not stabilized yet, which points to a rich practice that is still developing.

The terminological confusion is also evidenced by the demanding definition of the term *ethnic music*. In the second half of the 20th century, this term was identified with traditional, folkloric, authentic, even folk, or native, original music of a certain region or nation. In fact, it was a replacement for the name folk music, which previously also included a range of genres that are somehow related to the music of the South Slavic peoples. However, for two decades now, the term ethno music has denoted a form of folklorism, i.e. a form of traditional, second-hand folk music". Ethno music viewed diachronically, it is located between traditional music and precedes world music in which global phenomena are refracted in contact with the local environment. The boundaries between traditional and ethno music on the one hand and ethno and world music on the other are not clearly delineated, often some examples of traditional as well as world music can be perceived as ethnic music. While in traditional music the cultural content is passed on from generation to generation within a certain ethno-geographical space slightly changed, in ethno music in the meaning it has in the twenty-first century, the repertoire is more it is not only native, nor are the performers only local residents. Thus, the concept of ethno music includes both rural and urban songs

традиционалне и етно музике на једној страни и етно и свјетске музике на другој страни нису јасно оцртане, често се понеки примјер традиционалне, као и свјетске музике може перципирати као етно музика. Док се код традиционалне музике културни садржај преноси с генерације на генерацију у оквиру одређеног етно-географског простора незнатно измијењен, у етно музици у значењу које има у двадесет првом вијеку, репертоар више није само завичајни, нити су извођачи само локални становници. Тако појам етно музике обухвата истовремено сеоске, градске пјесме и свирку на музичким инструментима, али и посебно мјесто за извођење – сцену, поставши први представник „традиције на сцени“. Групе које носе префикс етно ревитализују по записима или по слуху традиционалну музику српског културног простора, балканску музику или музику бивших југословенских република. Све док се крећу у оквиру традиционалних облика, текстова, инструмента и народа који насељавају поменуте просторе јесу етно, чим се укрсте са другим музичким жанровима постају свјетска музика или *world music*. Етно музика и музика свијета заузимају већ три деценије важно мјесто на глобалној музичкој сцени.

Да ли је на помолу потреба за новом хомогенизацијом?

and playing musical instruments, but also a special place for stage performances, becoming the first representative of "tradition on stage". Groups bearing the prefix ethno revitalize the traditional music of the Serbian cultural space, Balkan music or the music of the former Yugoslav republics by recording or listening. As long as they move within the framework of traditional forms, texts, instruments and people who inhabit the mentioned areas, they are ethnic, as soon as they cross paths with other musical genres, they become world music. Ethno music and world music have been occupying an important place on the global music scene for three decades.

Is the need for a new homogenization on the horizon?

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Јовановић, Ј. (2003) „Сеоска музика у српским градовима и два супротна поимања лепог у њеној публици“. *Човек и музика, Професору др Драгославу Девичу, поводом 75-годишњице рођења и 50-годишњице научног рада*. Ур. Димитрије Големовић, Београд: ВЕДЕС, 541–546
- Јовановић, Ј. (2019) „Ванинституционално и институционално учење и предаја традиционалних песама: искуства из Србије“ / „Внеинституциональное и

институциональное обучение и передача традиционных песен: опыт из Сербии“: *Музыкальная и художественная культура и образование: инновационные пути развития, материалы IV международной научно-практической конференции (Москва – Ярославль – Вологда, 27-29 марта 2019 г)*. Научное редактирование: Савенкова Л. Г., Бочкарева О. В., Долгушина М. Г. Ярославль: Ярославский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского (Ярославль) 203: 63–65; 65–67

Панић Кашански, Д. (2003) „Коме је секунда данас лепа“. *Човек и музика, Професору др Драгославу Девичу, поводом 75-годишњице рођења и 50-годишњице научног рада*. Ур. Димитрије Големовић, Београд: ВЕДЕС, 527–539